

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Kristina Kovačević

Iskustvo nasilja i stavovi prema nasilju u mladenačkim vezama

Završni rad

Doc. dr. sc. Marina Nekić

Zadar, 2014.

Sadržaj:

Sažetak.....	1
Abstract.....	2
1.Uvod.....	3
1.1. Adolescencija i romantični odnosi u adolescenciji.....	3
1.2. Nasilje u romantičnim vezama.....	4
1.3. Vrste nasilja u romantičnim vezama.....	6
1.4. Stavovi i nasilno ponašanje adolescenata.....	7
2. Cilj rada.....	9
3. Problemi i hipoteze.....	9
4. Metoda.....	10
4.1. Ispitanici.....	10
4.2. Mjerni instrumenti.....	10
4.3. Postupak.....	11
5. Rezultati.....	12
6. Rasprava.....	16
7. Zaključak.....	21
8. Literatura.....	22

Sažetak:

Adolescencija je značajno razdoblje života u kojem započinju oblikovanja različitih uvjerenja. U ovom razdoblju dolazi do oblikovanja stavova o intimnim vezama, rodnim ulogama, kao i o zloupotrebi moći i kontrole. Također u ovom razdoblju započinje stvaranje i razvijanje prvih partnerskih odnosa. Nasilje u ljubavnim vezama adolescenata i adolescentica je prepoznato kao važan problem, a manifestira kao ponašanje između dvoje ljudi s ciljem kontrole i moći. Pojam nasilja u vezama predstavlja pojavu fizičkih, psiholoških i/ili seksualnih nasilnih ponašanja u ljubavnim vezama mladih.

Cilj ovog rada je bio ispitati razlikuju li se mladići i djevojke u stavovima prema nasilju, također postoje li među njima razlike u oblicima počinjenog nasilja (psihičko, fizičko, seksualno), te utvrditi povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja. U istraživanju je sudjelovalo 124 maturanata i maturantica (prosječne dobi 18 godina) dviju srednjih škola u Slavonskom Brodu. U istraživanju su korišteni sljedeći mjerni instrumenti: Skala slaganja sa stavovima o nasilju, Skala doživljenog nasilja u vezi, te Skala počinjenog nasilja u vezi.

Rezultati su pokazali da postoji značajna razlika u slaganju sa stavovima o nasilju kod jedne tvrdnje gdje se značajno više mladića nego djevojaka složilo da je prihvatljivo udariti djevojku ukoliko ona prevari mladića. Zatim je utvrđena statistički značajna razlika u počinjenom seksualnom nasilju između mladića i djevojaka u smjeru veće učestalosti počinjenog seksualnog nasilja kod mladića. Nadalje, rezultati su pokazali pozitivnu korelaciju između učestalosti počinjenog psihičkog i doživljenog psihičkog nasilja, kao i učestalosti počinjenog seksualnog i doživljenog seksualnog nasilja.

Ključne riječi: nasilje u adolescentskim vezama, stavovi prema nasilju, oblici nasilja

Abstract:

Adolescence is a significant period of life in which young people start forming their own beliefs. It is during this period that beliefs and attitudes about intimate relationships, gender roles, and misuse of power and control are made. Moreover, first partner relationships are also formed during this period. Violence in adolescent love relationships has been identified as an important issue, and it manifests itself as a behaviour between two persons whose goal is control and power. Intimate partner violence implies the occurrence of physically, psychologically and/or sexually violent behaviour in young couple romance relationships.

The main goal of this paper is to determine whether a gender difference in attitudes towards violence among adolescent boys and girls exists, and verify whether the type of reported violence (psychological, physical, sexual) plays any role in it. Furthermore, this paper strives to establish a connection between perpetrated and experienced violence. The research comprised of 124 high school seniors (18 years old on average) who attend two different high schools in Slavonski Brod. For the purpose of this research, The Attitudes Towards Violence Scale, The Experienced Violence Scale and The Perpetrated Violence in Intimate Relationships Scale were used.

The results show a significant difference in male and female attitudes towards violence for one of the items, where a high number of boys declared it was acceptable to hit a girl if she cheats on him. Moreover, a statistically significant difference in the perpetrated sexual violence between boys and girls was determined, showing that sexual violence is more frequent among boys. The results also show a positive correlation between the frequency of perpetrated and experienced psychological violence as well as a positive correlation between the frequency of perpetrated and experienced sexual violence.

Keywords: adolescent dating violence, beliefs about dating violence, types of violence

1. Uvod :

1.1 ADOLESCENCIJA I ROMANTIČNI ODNOSI U ADOLESCENCIJI

Adolescencija je prijelazno razdoblje u životu pojedinca, obuhvaća period između djetinjstva i odrasle dobi, a obilježeno je intenzivnim promjenama u tjelesnom, kognitivnom, socijalnom i emocionalnom funkcioniranju (Berk, 2007). Adolescenti se susreću s različitim očekivanjima i zahtjevima društva, čija je svrha preuzimanje odgovornosti za svoj životni tijek i udovoljavanje određenim socijalnim ulogama (Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2008). Također adolescencija predstavlja i značajno razdoblje oblikovanja i razvoja stavova i uvjerenja, između ostalog, i o međuljudskim odnosima, intimnim vezama i rodnim ulogama, no i o zloupotrebi moći i kontrole (Hodžić, 2007). Adolescencija predstavlja razdoblje u kojem uglavnom započinje stvaranje i razvijanje prvih partnerskih odnosa, tako da se uz period adolescencije veže i važan razvojni zadatak. Novi zadatak je razvijanje novog oblika bliskog odnosa s osobom koja im je privlačna na drugačiji način. Dolazi do razvoja romantičnih odnosa naspram dotadašnjih prijateljskih koji se razlikuju od bilo kojeg drugog tipa bliskog odnosa s kojima su do tada imali iskustvo (Aduković, Löw, Sušac, 2011). Sposobnost ostvarivanja intimnosti u partnerskim vezama u razdoblju adolescencije je središnje pitanje. Oni adolescenti koji su odrastali u zadovoljavajućem emocionalnom okruženju i koji su razvili siguran tip privrženosti i povezanosti, u stanju su ostvariti zadovoljavajuće i stabilne emocionalne veze, te također ih bez problema i prekinuti u trenutku kad im te veze više ne predstavljaju zadovoljstvo. S druge strane, mladi koji su razvili nesiguran tip privrženosti/povezanosti, teško stvaraju zadovoljavajuće i teško prekidaju nezadovoljavajuće odnose (Lacković-Grgin, 2006). Premda se razlikuju od različitih oblika prijateljstava ili ljubavi prema članovima obitelji, romantični odnosi slično kao i prijateljstvo zadovoljavaju jednu od temeljnih ljudskih potreba. Potreba za ljubavlju i pripadanjem jedna je od osnovnih ljudskih potreba (Glasser, 1984) i njezino kvalitetno zadovoljenje u bitnoj mjeri utječe na dobrobit pojedinca, a onda i primarne i sekundarne zajednice u kojoj on živi (Mackey i sur., 2004, Čalić, 1995, sve prema Blažeka Kokorić, 2005). Osim toga, romantični odnosi doprinose razvoju identiteta mlade osobe, njenog samopoštovanja, učenju socijalnih vještina i uloga, te (u svom „sretnom“ obliku) predstavljaju izvor sreće i zadovoljstva. Različita istraživanja potvrdila su da adolescenti iskustvo romantičnog odnosa dominantno opisuju kao potrebu za pripadanjem, brižljivost, privrženost i intimnost, i to tijekom cijele adolescencije (Lacković-Grgin, 2006). Koliko su

romantične veze važne za mladog adolescenata govori i statistika prema kojoj je oko 70% mladih do završetka srednje škole imalo barem jednu romantičnu vezu (Lacković-Grgin, 2000). A prema istraživanju iz 2009. godine 53% učenika 6. razreda osnovne škole je izjavilo da je imalo ili da ima djevojku/mladića u posljednja tri mjeseca (Miller, Gormam-Smith, Sullivan, Orpinas, Simon, 2009). Zapravo u posljednje vrijeme značajno veći postotak mladih ranije stupa u ljubavne veze koje igraju veliku ulogu u oblikovanju adolescenta u odraslu osobu, te osiguravaju temelje za kasnije intimne odnose u odrasloj dobi (Sutherland, 2010).

Također je važno napomenuti da su veze među mladima znatno heterogenije s obzirom na stupanj intimnosti, očekivane uloge, trajanje i pripisano značenje u odnosu na veze odraslih osoba. Kada se govori o adolescentskim ljubavnim odnosima najčešće korišteni termini su "hodanje", "ozbiljna veza", "izlazak", "flert", "brijanje", "spoj", ali i "stalna djevojka, mladić". Kao što je već navedeno, ovi termini se uvelike razlikuju u stupnju intimnosti, ulogama partnera, trajanju odnosa, neki od njih mogu uključivati seksualnu aktivnost, dok neki ne moraju. Adolescenti u romantičnim vezama često ostvarenu ljubav mogu smatrati izrazito značajnom, neovisno o trajanju i kvaliteti veze, te im može biti teško napustiti partnera/partnericu, iako ponašanje druge strane nije u skladu sa željama djevojke/mladića (Hodžić, 2007).

1.2. NASILJE U ROMANTIČNIM VEZAMA:

Kao i u ostalim partnerskim odnosima nerijetko i u romantičnim vezama adolescenata dolazi do pojave nasilja. U dokumentu "World report on violence" Svjetska zdravstvena organizacija (SZO, 2002) vrlo je jasno upozorila na nasilje kao globalni javnozdravstveni problem, te da nasilje u romantičnim vezama među mladima može dovesti do negativnih zdravstvenih ishoda (prema Ajduković, Ručević, 2009).

Pojam nasilja u vezama predstavlja pojavu fizičkih, psiholoških i/ili seksualnih nasilnih ponašanja u intimnim vezama. Rapoza i Baker (2008) su utvrdili postojanje sve većeg stupnja psihološkog i fizičkog zlostavljanja kod srednjoškolskih parova u odnosu na bračne partnere. Također, druga istraživanja (Malik, Sorenson, Aneshensel, 1997) pokazala su kako je doživljavanje seksualnog i psihološkog nasilja od strane partnera najčešće u srednjoj adolescenciji, te u ranim 20-tim.

No, premda je nasilje među mladima zaista velik i značajan problem, nasilje se najčešće spominje u kontekstu obiteljskih odnosa, odnosa prema starijima te bračnim i drugim odnosima odraslih partnera, dok je nasilje u vezama mladih često zapostavljeno. Nažalost nasilje u vezama mladih često bude stavljeno u drugi plan, iako rezultati međunarodnih istraživanja pokazuju znatno povećanu stopu nasilja u romantičnim vezama mladih, te zabrinjavajuću učestalost nasilnog ponašanja u različitim oblicima. U istraživanju provedenom na Novom Zelandu intervjuiran je velik reprezentativni uzorak mladića i djevojaka (prosječne dobi 21 godina) o iskustvima nasilja u romantičnim odnosima. Rezultati su pokazali da je 21,8% mladića manifestiralo jedan od oblika fizičkog nasilja prema partnerici, dok je kod djevojaka to učinilo njih 37,2% (Magdol, Moffitt, Caspi, Silva 1998). Novija istraživanja navode da je svaka druga djevojka doživjela nasilje (Giordano i sur, 2010, prema Pierce, 2013). Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju i ozbiljne posljedice za fizičko, mentalno, seksualno i reproduktivno zdravlje mladih. Rezultati velikog istraživanja provedenog u SAD-u i Kanadi pokazuju da nasilje u vezama nije rijetka pojava, točnije da je između 22,5% i 39,1% mladića te između 37,8% i 43,6% djevojaka počinilo neki oblik nasilja u vezi (Marcus, 2007, prema Aduković, Löw, Sušac, 2011). Budući da je adolescencija razdoblje u kojem zapravo počinje razvijanje partnerskih odnosa, naučeni obrasci ponašanja mogu se prenijeti na partnerske odnose u odrasloj dobi (Ajduković i Ručević, 2009, i Surherland, 2010). Stariji i Giele (2009, prema Cui, Ueno, Gordon, Fincham, 2013) također navode da se nasilničko ponašanje nastavlja iz adolescencije u kasniju odraslu dob.

Upravo su istraživanja nasilja u partnerskim odnosima pokazala da se ne radi o fenomenu koji pogađa samo odrasle, već da su i mnogi adolescenti izloženi različitim oblicima nasilja u emocionalnoj vezi. Veliko međunarodno istraživanje na preko 13 000 studenata u 32 zemlje pokazalo je da je gotovo 1/3 djevojaka i isto toliko mladića fizički napalo partnera ili partnericu u prethodnih godinu dana (Straus, 2007). Istraživanja su pokazala da iako adolescenti mogu doživjeti sve vrste nasilja u vezi najučestaliji oblici su psihičko (prijetnje, uvrede, poniženja, okrivljavanje, emocionalne ucjene, zahtijevanje poslušnosti), nadalje fizičko nasilje (pljuske, udarci, odguravanje, ugrizi, lomovi), dok je najmanje podataka o seksualnom nasilju (Ajduković i Ručević, 2009).

U američkom nacionalnom uzorku heteroseksualnih adolescenata, oko 1/3 adolescenata je doživjelo neki od oblika nasilja u vezi, a 12% od njih je doživjelo jedan od oblika fizičkog nasilja (Halpern i sur. 2001).

1.3. VRSTE NASILJA U ROMANTIČNIM VEZAMA:

U procesu rješavanja problema, ili jednostavno nastojanja da se postignu određeni ciljevi koji se razlikuju od partnerovih dolazi do potencijalne mogućnosti za razvijanje određenog oblika nasilja. Oblici mogu biti zaista različiti i postoje brojne taktike za uspostavljanja i održavanje premoći i kontrole u partnerskim odnosima. U priručniku CESI (Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje) uglavnom razmatraju sljedeće oblike nasilja, koji se mogu pojavljivati istovremeno i/ili kao pojedinačni nasilni čin: emocionalno/psihičko, seksualno i fizičko nasilje (Hodžić, 2007) .

Emocionalno/psihološko nasilje se provodi najviše s ciljem kontroliranja, zastrašivanja, izoliranja i uvelike dovodi do smanjenja samopoštovanja partnera/partnerice, smanjenja sposobnosti za samostalno odlučivanje i sukladno tome djelovanja. Emocionalno/psihološko nasilje obuhvaća prijetnje, zabrane, kontrolu, provjeravanje i praćenje, ograničavanje i sprečavanje razgovora i izlazaka, ignoriranje, posesivno ponašanje, ljubomoru, ogovaranje, vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje, optuživanje i uvredljive komentare. Često ova ponašanja nisu popraćena vidljivim posljedicama, no time se ne umanjuje ozbiljnost i veličina posljedica. Psihološka šteta za izloženog partnera/partnerice kao žrtve je vrlo velika. Također, emocionalno/psihološko nasilje može biti uvertira i u teže oblike fizičkog zlostavljanja (Saltzman, Fanslow, McMahon i Shelley, 2002).

Fizičko nasilje se odnosi na različite oblike tjelesnog zlostavljanja, kao što su šamaranje, guranje, štipanje, prekrivanje usta da osoba prestane govoriti, čupanje kose, ugrize, udaranje, pokušaj ubojstva i ubojstvo (Saltzman, Fanslow, McMahon i Shelley, 2002).

Seksualno nasilje uključuje sve oblike seksualnog uznemiravanja i prisile. A ono se odnosi na neželjeno seksualno ponašanje, dodire, geste, riječi i komentare, nagovaranje ili ucjenjivanje da bi osoba pristala na seksualne aktivnosti, prisiljavanje na seksualne aktivnosti, iskorištavanje alkoholiziranosti/drogiranosti osobe u svrhu seksualnih aktivnosti, pokušaj silovanja i silovanje (Basile i Saltzman, 2002).

Nasilje u vezama u značajnoj mjeri utječe na fizičko, mentalno i emocionalno zdravlje i dobrobit osoba koje su proživjele nasilje. Posljedice nasilja su raznolike: nedostatak samopouzdanja, poteškoće u uspostavi zrele emocionalne veze, poteškoće u donošenju odluka, školski neuspjeh, poremećaji hranjenja, poteškoće sa koncentracijom, poteškoće

spavanja, psihosomatske bolesti, zloupotreba alkohola i droga, depresivnost, osjećaj krivnje, povlačenje u sebe, suicidalne namjere, poteškoće sa uzimanjem tableta za smirenje (Bell, 2008).

1.4. STAVOVI I NASILNO PONAŠANJE ADOLESCENATA

U suvremenim društvima jedna od vrijednosti je jednakost spolova i poštovanje ljudskih prava ili ravnopravnosti ljudi, no pravo žena na život bez nasilja u privatnoj i javnoj sferi još nije ostvareno. Iako se današnje društvo uvelike razlikuje od onoga u prošlom stoljeću, patrijarhalni stavovi i krute forme muževnosti često su u različitim sferama društva, u obitelji, u medijskim porukama, u školama, na drugim javnim i privatnim mjestima (Klasnić, 2011, Belknap, 2001). Još uvijek se nisu iskorijenila određena patrijahalna mišljenja kada se govori o ravnopravnosti spolova, ali isto tako s druge strane društvo je upoznato sa ravnopravnosti spolova te većim stupnjem tolerancije.

Djevojčice i dječake od ranog djetinjstva uče koja su za njih prihvatljiva ponašanja i stavovi, uloge i aktivnosti, te kako bi se trebali ponašati i odnositi prema drugima, a oni tijekom svog odrastanja preuzimaju načine i modele ponašanja zbog kojih će se kasnije osjećati kao integrativni dio društvene zajednice kojoj pripadaju (Buljan Flander, Bačan, Matešković, 2010). Premda je ovo daleko naprednije i ravnopravnije društvo u odnosu na ono u prošlosti, još uvijek postoje određena prava koja se pripisuju pripadnicima muškog spola. Nadalje, rodne uloge su društveno konstruirane i mnoge muške rodne uloge preuzimaju žene, a nejednakost je posljedica toga da muškarci dobivaju određene privilegije samo na temelju spolne uloge (Klasić, 2011).

Hodžić (2007) je u svom istraživanju pokazao da su mladići značajno skloniji slaganju sa stavovima koji su u svojoj osnovi patrijarhalni, seksistički i stereotipni. No, kada se procjenjivalo slaganje sa stavovima o nasilju, dobiveni su visoki postotci mladih koji podupiru nasilne oblike ponašanja te time opravdavaju upotrebu nasilja u pojedinim situacijama pri čemu većinu takvih čine mladići. Nadalje, prethodna istraživanja su također pokazala da važnu ulogu u predikciji nasilnog ponašanja imaju stavovi partnera prema nasilju u ljubavnim vezama (Foshee, 2008, prema Surherlan, 2010). S obzirom na stavove mladića i djevojaka o nasilju za pretpostaviti je da će veći broj mladića počinjavati nasilje u vezi, no rezultati su zaista kontradiktorni (Cui, Ueno, Gordon, Fincham, 2013) .

Premda je u odrasloj dobi češće muškarac počinitelj nasilja u partnerskim vezama, u brojnim istraživanjima u adolescentskim vezama se pokazalo da su i mladići i djevojke u podjednakom broju žrtve. Jedno od istraživanja koje je pokazalo prevladavajući obrazac uzajamnog nasilja je ono Graya i Fosheea (1997) koji su našli da se 66% parova koji su priznali da je bilo nasilnih ponašanja u njihovoj vezi slaže da su bili obostrano nasilni. Uporaba pritiska, nastojanje da se dominira i kontrolira mladić ili djevojka, pa i ponašanja koja sadrže elemente nasilja mogu se u nekom trenutku mladoj osobi činiti kao da vode postizanju cilja do kojeg joj je stalo. Hoće li se zaista odabrati takva ponašanja, ovisi o brojnim individualnim i obiteljskim osobinama i konkretnom socijalnom kontekstu. Tako da oba spola mogu biti sklona nasilju samo što se nasilje često ispoljava u različitom obliku kod mladića, odnosno djevojaka. U svakom slučaju, zlostavljanje nije jednokratani događaj nego traje godinama, te se u tom razdoblju nasilje povećava, kao i posljedice izloženosti tom nasilju (Smith, White, Holland, 2003).

2. Cilj rada:

S obzirom da je nasilje u romantičnim vezama mladih velik problem današnjeg društva, a mali je broj istraživanja na ovu problematiku, cilj istraživanja je bio ispitati razlikuju li se mladići i djevojke u stavovima prema nasilju, postoje li među njima razlike u oblicima počinjenog i doživljenog nasilja (psihičko, fizičko, seksualno), te utvrditi povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja.

3. Problemi i hipoteze:

1. Ispitati razlikuju li se stavovi mladića i djevojaka prema nasilju u romantičnim adolescentskim vezama.

Hipoteza: Budući da je danas društvo liberalnije, i manje se ističe patrijahalnost očekuje se da neće postojati statistički značajna razlika u stavovima prema nasilju između mladića i djevojaka.

2. Ispitati postoje li razlike u oblicima počinjenog i doživljenog nasilja (psihičko, fizičko, seksualno) s obzirom na spol u ljubavnim vezama adolescenata.

Hipoteza: S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja očekuje se da će djevojke izjavljivati kako u romantičnim adolescentskim vezama češće doživljavaju seksualno i fizičko nasilje, a mladići da češće doživljavaju psihičko nasilje, odnosno da će djevojke više počinjavati psihičko, a mladići seksualno i fizičko nasilje.

3. Ispitati povezanost počinjenog i doživljenog nasilja

Hipoteza: Budući da je danas prevladavajući obrazac uzajamnog nasilja u partnerskim odnosima, za očekivati je da će postojati pozitivna povezanost u počinjenom i doživljenom nasilju u romantičnim adolescentskim vezama.

4. Metoda:

4.1. Ispitanici:

U istraživanju je sudjelovalo 124 učenika i učenica četvrtih razreda dviju srednjih škola u Slavanskom Brodu, klasične gimnazije fra Marijana Lanosovića, te poljoprivredne škole "Matija Antun Reljković". Uzorak je prigodan i sastojao se od 46 (37%) maturanata i 78 (63%) maturantica, pri čemu je prosječna dob bila 18 godina ($M = 17,92$; $sd = 0,46$).

4.2. Mjerni instrumenti:

Upitnik, kreiran je na temelju upitnika korištenog u CESI istraživanju 2006. godine. A sastojao se od 4 cjeline:

- *Upitnik općih podataka* koji je sadržavao pitanja o spolu, dobi, školi, ljubavnom statusu, te zadovoljstvu odnosom sa mladićem/djevojkom.
- *Skala slaganja sa stavovima o nasilju*
Ovu skalu čini 12 tvrdnji koje predstavljaju mitove o nasilju u vezama, a koriste se kao opravdanje za nasilno ponašanje i/ili podržavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama. Upitnik se sastojao od 12 tvrdnji. Zadatak ispitanima je bio da zaokrže tvrdnje s kojima se slažu. Odnosno da zaokruže odgovore *DA/NE*. Primjeri tvrdnji su: "*Ljubomora je način na koji se može pokazati ljubav*", "*Silovanje u braku nije moguće*", "*Kada par rješava svoje sukobe upotrebom fizičke sile, to je njihova stvar i ne treba se miješati*".
- *Skala doživljenog nasilja u vezi*
Skupina tvrdnji kojima se mladiće i djevojke ispituje da li im se ikada u vezi dogodilo da se partner ili partnerica prema njima ponaša na jedan od navedenih načina. Lista navedenih nasilnih ponašanja sadrži 21 oblik zlostavljanja u vezi, uključujući emocionalno/psihološko, fizičko i seksualno nasilje. Primjeri tvrdnji su: "*Dovodi te u neugodne situacije, omalovažava i ismijava pred drugima*", "*Nasilno se ponaša prema drugima što tebe plaši*", "*Nagovara te na seksualan odnos, iako ti nisi spreman/spremna*." Zadatak ispitanika je bio označiti u kojoj se mjeri navedene tvrdnje odnose na njih, odnosno, na skali od pet stupnjeva procijeniti koliko je pojedina tvrdnja točna za njih pri čemu je 1 značilo „*nikad*“, a 5 „*uvijek*“. Sve tvrdnje su formulirane u istom smjeru gdje viši rezultat predstavlja veći stupanj doživljenog nasilja.
- *Skala počinjenog nasilja u vezi*
Skupina tvrdnji kojima se mladiće i djevojke ispituje da li im se ikada u vezi dogodilo da su se prema partneru ili partnerici ponašali na neki od navedenih načina. Popis ponašanja uključuje 16 različitih oblika nasilja u vezi, na kontinuumu od emocionalnog/psihološkog do fizičkog i seksualnog zlostavljanja. Primjeri tvrdnji su: "*Provjeravaš stalno gdje je mladić/djevojka i što radi*", "*Namjerno*

uništavaš neku stvar koja pripada mladiću/djevojci", "Nagovaraš i ucjenjuješ mladića/djevojku da bi pristao/pristala na seks". Zadatak ispitanika je bio označiti u kojoj se mjeri navedene tvrdnje odnose na njih, odnosno, na skali od pet stupnjeva procijeniti koliko je pojedina tvrdnja točna za njih pri čemu je 1 značilo „nikad“, a 5 „uvijek“. Sve tvrdnje su formulirane u istom smjeru gdje viši rezultat predstavlja češće počinjenje nasilja.

4.3. Postupak:

Ispitivanje je provedeno tijekom siječnja 2014. godine, u dvije srednje škole u Slavonskom Brodu, u Klasičnoj gimnaziji fra Marijana Lanosovića, te poljoprivrednoj školi "Matija Antun Reljković". Za provedbu istraživanja se tražilo odobrenje ravnatelja. Nakon toga su upitnici primijenjeni grupno po razrednim odjeljenjima, na početku ili na kraju školskog sata, po dogovoru s pojedinim nastavnikom u srednjoj školi. Prije same primjene, ispitanicima je naglašeno kako je ispitivanje dobrovoljno, odnosno da nisu dužni u njemu sudjelovati, te da im je osigurana anonimnost. Rečeno im je da se ispituju određeni aspekti mladenačkih ljubavnih veza. Ispitivanje je u prosjeku trajalo 15-ak minuta. Ukupno su prikupljena 124 ispunjena upitnika.

5. Rezultati:

Cilj istraživanja je ispitati razlikuju li se stavovi mladića i djevojaka prema nasilju, zatim postoje li razlike u oblicima počinjenog i doživljenog nasilja (psihičko, fizičko, seksualno) s obzirom na spol, te utvrditi povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja.

Postavljena su 3 problema, a rezultati su prikazani slijedom postavljenih problema.

1. Kako bi se ispitalo razlikuju li se stavovi mladih adolescenata i adolescentica prema nasilju korištena je Skala slaganja sa stavovima o nasilju

U svrhu testiranja postojanja spolnih razlika u stavovima adolescenata i adolescentica prema nasilju, primijenjen je hi kvadrat-test, a dobiveni rezultati su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Prikaz rezultata hi kvadrat-testa na rezultatima Skale slaganja sa stavovima o nasilju.

TVRDNJA	UKUPNO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
1.	41	50	36	2,38
2.	15	9	19	2,48
3.	4	9	1	4,11*
4.	19	24	15	1,36
5.	25	30	22	1,15
6.	18	15	19	0,32
7.	24	26	23	0,14
8.	8	11	6	0,78
9.	64	65	63	0,07
10.	18	13	21	1,11
11.	22	17	24	0,82
12.	4	4	4	0,01

*p < 0.05 Napomena: sve tvrdnje su u Prilogu broj 1.

Utvrđena je statistički značajna razlika kod 3. tvrdnje "*Prihvatljivo je da mladić udari djevojku, ako ga je ona prevarila*". Naime, značajno više mladića (9%) se složilo s tom tvrdnjom nego djevojaka (1%).

2. Ispitati postoje li razlike u počinjenim oblicima nasilja (psihičko, fizičko, seksualno) s obzirom na spol u romantičnim adolescentskim vezama.

Tablica 2. Prikaz aritmetičkih sredina (M), standardnih devijacija (SD) i rezultata t testa korištenog za ispitivanje spolnih razlika počinjenog psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja.

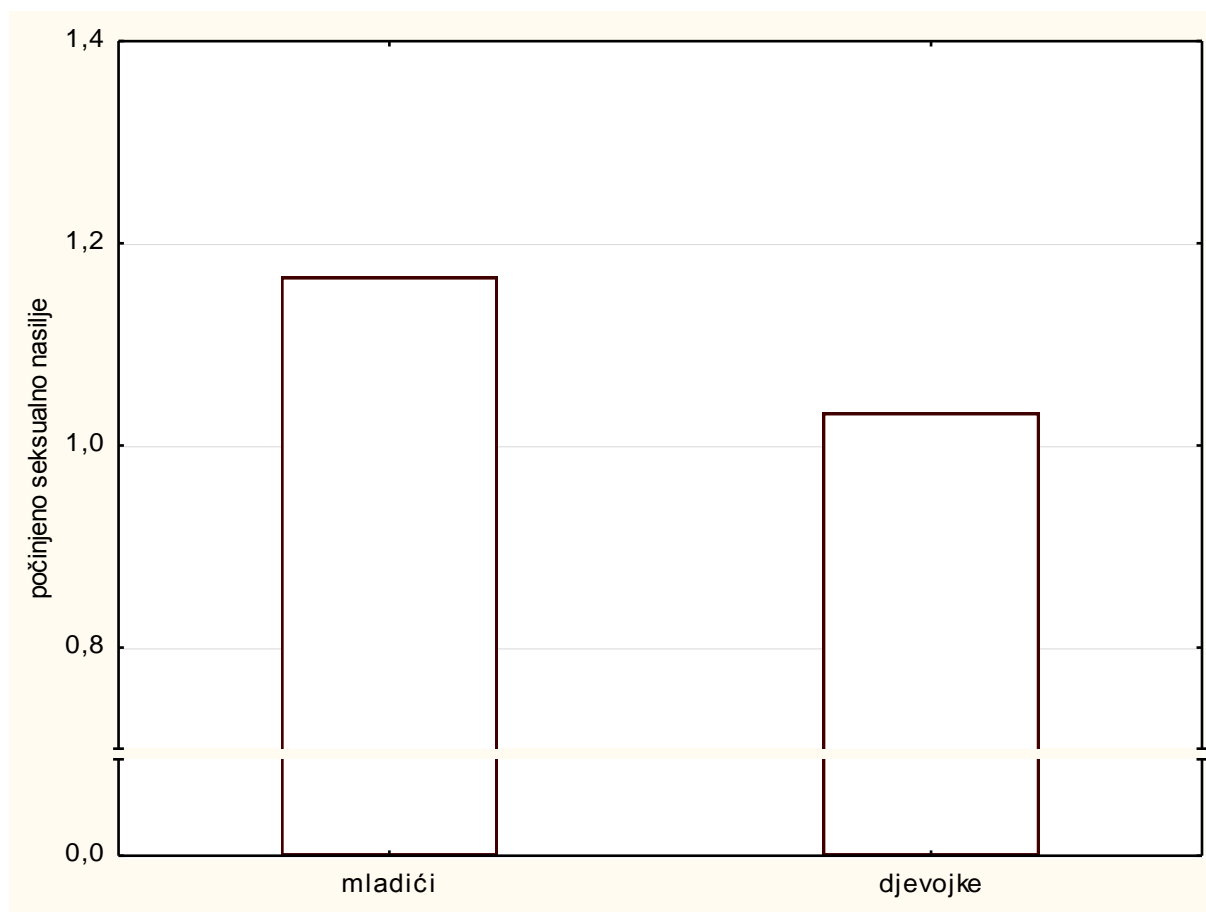
N=101

	M (SD) mladići	M (SD) djevojke	t test	df	p
počinjeno - psih	1,32 (0,32)	1,42 (0,43)	-1,25	99	0,21
počinjeno - fiz	1,10 (0,23)	1,19 (0,33)	-1,49	99	0,14
počinjeno - seks	1,17 (0,39)	1,03 (0,25)	2,11*	99	0,04

* $p < 0,05$

Rezultati ispitivanja pokazuju kako se mladići i djevojke ne razlikuju u procjeni počinjenog psihičkog i fizičkog nasilja u ljubavnoj vezi. Također se u tablici vidi da su mladići i djevojke s obzirom na prosječne rezultate izvještavali da su u prosjeku rijetko počinjavaju neki od oblika nasilja kao što je provjeravanje gdje se mladić/djevojka nalaze, korištenje manipulacije, uništavanje stvari koje pripadaju mladiću/djevojci zatim nazivanje pogrdnim imenima, optuživanje mladića/djevojke da se viđa s drugima.

Utvrđena je statistički značajna razlika u počinjenom seksualnom nasilju između mladića i djevojk. Rezultati pokazuju statistički značajno veću učestalost počinjenog seksualnog nasilja kod mladića ($t=2,11$, $p < 0,05$). Premda se iz tablice vidi da su mladići i djevojke s obzirom na prosječne rezultate izvještavali da su u prosjeku rijetko počinjavali neki oblik seksualnog nasilja, mladići u većoj mjeri izještavaju da nagovaraju djevojke na seksualne odnose, te da koriste ucjene kako bi djevojka pristala na seksualni odnos.



Slika 1. Grafički prikaz počinjenog seksualnog nasilja kod mladića i djevojk

Tablica 3. Prikaz aritmetičkih sredina (M), standardnih devijacija (SD) i rezultata t testa korištenog za ispitivanje spolnih razlika doživljenog psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja.

$N=101$

	<i>M (SD)</i> <i>mladići</i>	<i>M (SD)</i> <i>djevojke</i>	<i>t test</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
<i>doživljeno - psih</i>	1,46(0,46)	1,49(0,62)	-0,30	99	0,76
<i>doživljeno - fiz</i>	1,28(0,56)	1,29(0,68)	-0,09	99	0,92
<i>doživljeno - seks</i>	1,58(0,51)	1,58(0,57)	-0,03	99	0,97

* $p<0,05$

Utvrđeno je da se mladići i djevojke ne razlikuju u procjeni doživljenog nasilja u ljubavnoj vezi. Razlike nisu nađene niti za jedan tip nasilja, odnosno nije pronađena razlika u procjeni doživljenog psihičkog, fizičkog, kao ni seksualnog nasilja. Također se u tablici vidi da su mladići i djevojke s obzirom na prosječne rezultate izvještavali da su u prosjeku rijetko doživjeli neki oblik nasilja, odnosno da su rijetko imali iskustva da mladić/djevojka umjesto njih donosi odluke, da se prijeti da će nju/njega ozlijediti, dovodi u neugodnu situaciju, da ih ismijava, prisiljava na seksualne odnose.

3. Ispitati povezanost počinjenog i doživljenog nasilja

Tablica 4. Prikaz korelacija učestalosti počinjenog psihičkog i doživljenog psihičkog nasilja, počinjenog fizičkog nasilja i doživljenog fizičkog nasilja, te počinjenog seksualnog i doživljenog seksualnog nasilja:

$N=101$

	<i>počinjeno - psihičko</i>	<i>počinjeno- fizičko</i>	<i>počinjeno- seksualno</i>
<i>doživljeno- psihičko</i>	,32**	,26*	,30**
<i>doživljeno- fizičko</i>	,20*	,15	,25*
<i>doživljeno- seksualno</i>	,23*	,16	,20*

* $p<.05$, ** $p<.01$

Utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti počinjenog psihičkog i doživljenog psihičkog nasilja ($r= 0,32$, $p<.01$), kao i učestalosti počinjenog seksualnog i doživljenog seksualnog nasilja ($r= 0,20$ $p<.05$).

Nadalje, utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti doživljenog psihičkog i počinjenog fizičkog ($r= 0,26$ $p<.05$), te između doživljenog psihičkog i počinjenog seksualnog nasilja ($r= 0,30$, $p<.01$).

Utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti doživljenog fizičkog i počinjenog psihičkog nasilja ($r= 0,20$ $p<.05$), te doživljenog fizičkog i počinjenog seksualnog nasilja ($r= 0,20$ $p<.05$).

Također, utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti doživljenog seksualnog i počinjenog psihičkog ($r= 0,23$ $p<.05$).

4. Rasprava:

Budući da je nasilje u romantičnim vezama mladih velik problem današnjeg društva Hodžić (2007), cilj istraživanja je bio ispitati razlikuju li se stavovi mladića i djevojaka prema nasilju, utvrditi postoje li među njima razlike u oblicima počinjenog i doživljenog nasilja (psihičko, fizičko, seksualno), te ispitati postoji li povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja.

Iako je današnje društvo daleko socijaliziranije i tolerantnije od onoga u prošlosti, još uvijek su patrijahalni stavovi i krute forme muževnosti zastupljene u brojnim obiteljima, te se stoga različite privilegije još uvijek pripisuju pripadnicima muškog spola (Klasnić, 2011). Kako bi se ispitalo da li su još uvijek zastupljeni patrijahalni stavovi i koliko je društvo socijaliziranije uz ravnopravnost spolova postavljen je prvi problem koji je bio ispitati razlikuju li se stavove mladih adolescenata i adolescentice prema nasilju u romantičnim mladenačkim vezama. Za očekivati je da se mladići i djevojke neće razlikovati u slaganju sa tvrdnjama koje podupiru nasilne oblike ponašanja i opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama. No, statistički značajna razlika je utvrđena kod 3. tvrdnje "Prihvatljivo je da mladić udari djevojku, ako ga je ona prevarila". Naime, značajno više mladića se složilo s tom tvrdnjom nego djevojaka. Ovo je jedna od tipičnih patrijahalnih tvrdnji koja se još uvijek nije iskorijenila iz modernog društva. Mogući razlog razlici u slaganju sa ovom tvrdnjom je i taj što je tvrdnja formulirana kao direktni napad na djevojku, uslijed njezine pogreške (prevare). Mladići su se možda više slagali jer su naglasak stavljali na čin prevare, a ne na prihvatljivosti da mladić udari djevojku.

Nadalje, usprkos tome što je samo u ovoj tvrdnji utvrđena statistički značajna razlika između stavova prema nasilju s obzirom na spol, postotci slaganja sa određenim tvrdnjama su zabrinjavajući. Primjerice, polovina mladića se slaže sa tvrdnjom "Ljubomora je način na koji se može pokazati ljubav", ali i više od trećine djevojaka se također slaže. Ovaj ishod je u skladu sa rezultatom istraživanja u RH na puno većem uzorku maturanata i maturantica iz 2007. godine kada se sa istom tvrdnjom složila gotovo polovica ispitanika (44%) (Hodžić, 2007). Ovo razmišljanje može upućivati na probleme u koncepciji i percepciji mladih o ljubavi i značenju ljubavi u njihovim vezama. Također, ovakvo mišljenje upućuje i na slabu upoznatost sa kvalitetnom adolescentskom vezom koju karakterizira otvorena komunikacija te visok stupanj povjerenja. Nadalje, tek takve veze mogu imati pozitivan utjecaj na oblikovanje vrijednosti i stavova mladih vezanih uz

partnerske odnose i seksualnost (Sorensen, 2007). Također, iznenađujući je rezultat i od dvije trećine ispitanika koji su se složili sa tvrdnjom "Nekada su ljudi toliko ljuti da se ne mogu suzdržati od upotrebe fizičke sile". Mogući razlog ovakvog stajališta adolescenata je taj što mladi ljudi nisu osviješteni o tome da se različiti oblici nasilja, ili u ovom slučaju "fizička sila" mogu naučiti kontrolirati i da oni ne bi trebali postojati (Hodžić, 2007). Power, Koch, Kralik, Jackson (2006) u svom istraživanju navode da su žene izjavljivale da su znakovi nasilja u romantičnim odnosima bili prisutni na početku veze, ali nisu prepoznati na vrijeme kao oblici nasilja, te su tolerirani. Ovo zapravo upućuje na to da mišljenje da se bilo kakvo nepoželjno ponašanje, ili drugi oblik nasilnog ponašanja smije ili mora tolerirati može dovesti do toga da se prihvaćaju kasnije sve rizičnija i nasilnija ponašanja.

Nadalje, nasilje u partnerskim vezama je dugi niz godina javni zdravstveni problem, no kada se nastoje riješiti pitanja nasilja, nasilje u adolescentskim romantičnim vezama se često stavlja u drugi plan. Usprkos tome istraživanja su pokazala zabrinjavajuće stope psihičkog, fizičkog i seksualnog nasilja u mladenačkim vezama (Surherland 2010). Naime, prema istraživanju o učestalosti nasilničkog ponašanja koje je proveo Hodžić 2007. godine u Republici Hrvatskoj dvije trećine mladih adolescenata je izjavilo da su se prema njima partner/partnerica ponašali nasilno. Nadalje, brojna istraživanja navode da se razlikuju oblici nasilja koji počinjavaju i doživljavaju djevojke, a koji mladići (Surherland, 2010). Stoga je drugi problem bio ispitati postoje li razlike u počinjenim i doživljenim oblicima nasilja (psihičko, fizičko, seksualno) s obzirom na spol u romantičnim vezama adolescenata. S obzirom na prethodna istraživanja očekivalo se da će djevojke izjavljivati kako u romantičnim adolescentskim vezama češće doživljavaju seksualno i fizičko nasilje, a da mladići češće doživljavaju psihičko nasilje. Obradom rezultata (tablica 2) nije utvrđena statistički značajna razlika u počinjenom, kao ni doživljenom psihičkom i fizičkom nasilju između mladića i djevojaka, ali je statistički značajna razlika u počinjenom seksualnom nasilju između mladića i djevojaka, naime rezultati pokazuju statistički značajno veću učestalost počinjenog seksualnog nasilja kod mladića, dok kod doživljenog seksualnog nasilja nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na spol. No, ako promotrimo aritmetičke sredine (tablica 2) možemo vidjeti da su najučestaliji oblici ponašanja psihičkog oblika. Mogući razlog tome je vjerovanje da je tako nanesena najmanja šteta, premda ono može imati velike posljedice i učestalo psihičko nasilje može dovesti do neophodne liječničke i/ili psihološke pomoći zbog ozbiljnosti posljedica (Teten

i sur., 2009). Veća stopa seksualnog nasilja nad djevojkama slaže se sa rezultatima prethodnih istraživanja, primjerice Decker, Silverman, i Raj (2005) navode da je u njihovu istraživanju više od trećine djevojaka u dobi od 16 do 19 godina izjavilo da su doživjele seksualno zlostavljanje, dok je broj mladića koji su doživjeli seksualno nasilje bio nezamjetan. Nadalje, brojni istraživači navode da su za djevojke puno veće posljedice bilo kakvog zlostavljanja, a posebice seksualnog, te da djevojke koje su doživjele seksualno nasilje jednom u životu imaju puno veći rizik i vjerojatnost da će ponovo doživjeti seksualno nasilje (Smith, White, Holland, 2003).

Nadalje, premda se u ovom istraživanju djevojke nisu pokazale kao nasilne Archer (2006) navodi daje veći broj djevojaka koje počinjavaju nasilje u romantičnim odnosima, a manji mladića. Archer (2006) kao glavni razlog agresije žena navodi porast neovisnosti žena, posebice u zapadnim društvima. No, postoje i istraživanja u kojima su se mladići pokazali agresivnijima i nasilnijima nego djevojke, posebice kada se radilo o težim oblicima nasilja (Stark, 2007, Tjaden, Thoennes, 2000; prema Cui, Ueno, Gordon, Fincham, 2013).

Rezultati ovog istraživanja su sukladni sa prijašnjim istraživanjima u kojima se navodi podjednak broj i muških i ženskih žrtava u mladenačkim romantičnim vezama, posebno u zapadnim zemljama (Archer, 2006). Capaldi i Crosby (1997) navode kako 51% srednjoškolskih parova priznaje neke oblike fizičkog nasilja te da se uglavnom radi o nasilnom ponašanju koje je obostrano. Zbog toga se danas ne može reći da nasilje vrši uglavnom jedan spol, dok je drugi spol uglavnom žrtva.

Naime, važno je napomenuti da su na nekoliko upitnika ispitanici (N=3) označili učestale oblike nasilja, kako počinjenog, tako i doživljenog, primjerice *"Pokušava te nagovoriti na nešto ili izazvati krivnju kod tebe govoreći: "Da me stvarno voliš učinila/učinio bi to..", "Nagovaraš i ucjenjuješ mladića/djevojku da bi pristao/pristala na seks"*, koji su zabrinjavajući. Ovakvi rezultati, odnosno trendovi mogu imati loše posljedice u odrasloj dobi, posebice ako se oblici seksualnog zlostavljanja nastave i u odrasloj dobi. Posljedice mogu biti brojne, a neke od njih su zdravstveni problemi, uključujući i ginekološke probleme, zatim loše mentalno zdravlje, poremećaji prehrane, daljnje rizično seksualno ponašanje, pa i suicidalnost (Blinn-Pike, Berger, Dixon, Kuschel i Kaplan, 2002).

No, premda istraživanja u velikom broju slučajeva govore o težim oblicima nasilja u partnerskim vezama gledajući aritmetičke sredine rezultata ispitanika u ovom istraživanju vidljivo je da ispitanici nisu bilježili učestale oblike nasilnog ponašanja. U najvećem broju

slučajeva su se zadržavali na odgovorima "nikada" i "rijetko", uz nekoliko ispitanika koji su svojim odgovorima odstupali od većine kojih je bilo vrlo malo. Stoga tek podaci malog broja ispitanika predstavljaju iznimke u počinjavanju i doživljavanju nasilja u mladenačkim vezama, no to se nije odrazilo na ukupan rezultat.

Svakako mogući razlog nižih rezultata na skalama može biti tendencija davanja socijalno poželjnih odgovora. Premda je u istraživanju osigurana anonimnost, provedba je bila grupna, naime ispitanici su sjedili jedni blizu drugih u učionici. Na taj način su imali priliku vidjeti i komentirati upitnik, te ne biti iskreni prilikom procjena određenih tvrdnji. No isto tako treba imati na umu da uzorak ispitanika nije reprezentativan. Također, postoji mogućnost da je ovaj uzorak ispitanika doista tolerantniji i liberalniji u odnosu na prošle generacije, budući da današnje generacije od vrtičke dobi uče o asertivnosti, te su iz toga razloga rezultati učestalosti nasilja niski.

Nadalje, treći problem je bio ispitati korelaciju učestalosti počinjenog i doživljenog nasilja. Očekivalo se da će postojati pozitivna povezanost u počinjenom i doživljenom nasilju u romantičnim vezama mladih. Naime, utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti počinjenog psihičkog i doživljenog psihičkog nasilja kao i učestalosti počinjenog seksualnog i doživljenog seksualnog nasilja, što bi značilo da oni koji počinjavaju određeni oblik nasilja u različitim stupnjevima, češće i doživljavaju nasilje, čime je potvrđeno očekivanje o uzajamnosti nasilnog ponašanja u mladenačkim vezama. Nadalje, računate su korelacije za sve oblike počinjenog i doživljenog nasilja (Tablica 4.) iz koje je vidljivo da doživljeno psihičko nasilje pozitivno korelira sa počinjenim psihičkim, počinjenim fizičkim, te počinjenim seksualnim nasiljem. Budući da se ne zna što je prethodilo prije doživljeno ili počinjeno, u svakom slučaju se može reći da se počinjeno i doživljeno nasilje na ovom uzorku događa uzajamno što potvrđuju i druga istraživanja (Archer, 2006, Capaldi i Crosby 1997).

Jedno od ograničenja ovog istraživanja je nemogućnost generalizacija, budući da je u istraživanju provođeno na prigodnom uzorku maturanata. U budućim istraživanjima bilo bi poželjno uključiti i učenike drugih srednjih škola, a ne samo gimnazije i strukovne (poljoprivredne) škole kako bi se dobila šira slika ponašanja i stavova adolescenata iz različitih školskih i socioekonomskih sredina. Nadalje, budući da je istraživanje provođeno grupno nije spriječena tendencija davanja socijalno poželjnih odgovora, premda su upitnici bili anonimni. Možda bi u drugim istraživanjima bilo bolje da se ispituju manje grupe

učenika, a ne cijeli razred, te ih rasporediti tako da ne mogu prepisivati i komentirati upitnik, možda bi tada bili i iskreniji odgovori. U svakom slučaju, nasilje u vezama je prisutno u današnjem društvu. U budućim istraživanjima bi bilo preporučljivo koristiti uz primijenjene upitnike i druge mjerne instrumente, primjerice pitanja kako se oni ponašaju u određenim situacijama, te tražiti odgovore otvorenog tipa, a na temelju odgovora planirati preventivne programe i educirati mlade od čega se sastoji zdrava romantična veza, te koji su poželjni i prihvatljivi oblici ponašanja.

5. Zaključak:

1. Utvrđena je statistički značajna razlika kod 3. tvrdnje gdje se značajno više mladića nego djevojaka složilo da je prihvatljivo udariti djevojku ukoliko ona prevari mladića.
2. Utvrđena je statistički značajna razlika u počinjenom seksualnom nasilju između mladića i djevojaka. Rezultati pokazuju statistički značajno veću učestalost počinjenog seksualnog nasilja kod mladića.
3. Utvrđena je pozitivna korelacija između učestalosti počinjenog psihičkog i doživljenog psihičkog nasilja, kao i učestalosti počinjenog seksualnog i doživljenog seksualnog nasilja.

6. Literatura:

- Ajduković M. i Ručević S. (2009) Nasilje u vezama mladih. *MEDICUS* 2009. Vol. 18, No. 2, 217 – 225.
- Ajduković, D., Ajana Löw i A., Sušac N. (2011) Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačkim vezama, *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (3) 527-553.
- Archer, J. (2006). Cross-cultural differences in physical aggression between partners: A social-role analysis. *Personality & Social Psychology Review*, 10, 133 – 153.
- Belknap, J. (2001). *The invisible woman: gender, crime and justice*. Belmont: Thomson Wadsworth.
- Bell KJ. (2008) *Intimate Partner Violence on Campus: A Test of Social Learning Theory* Indiana: University of Pennsylvania.
- Berk, L.E. (2007). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Blažeka Kokorić, S. (2005). *Povezanost iskustava u primarnoj obitelji s obilježjima partnerskih odnosa*. Doktorska disertacija. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
- Blinn-Pike, L., Berger, T., Dixon, D., Kuschel, D. i Kaplan, M. (2002). Is there a causal link between maltreatment and adolescent pregnancy? *A literature review. Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 34, 68-75.
- Basile, K. C. i Saltzman, L. E. (2002). *Sexual violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, version 1.0*. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.
- Buljan Flander G., Bačan M. i Matešković D. (2010) *Nasilna ponašanja mladih - zašto je ljubav važna*. Zagreb: Grad Zagreb i Poliklinika za zaštitu djece
- Buljan Flander G., Bačan M., Škovrlj K. i Škrlec N. (2009). *Je li moguće da je to ljubav? Priručnik o nasilju u vezama mladih*. Zagreb: Grad Zagreb i Poliklinika za zaštitu djece.
- Capaldi, D. M. i Crosby, L. (1997). Observed and reported psychological and physical aggression in young, at-risk couples. *Social Development*, 6 (2), 184-206.
- Cui M., Ueno K., Mellissa Gordon M. i Fincham F.D. (2013) The Continuation of Intimate Partner Violence from Adolescence to Young Adulthood. *J Marriage Fam*, 75(2): 300-313.
- Decker, M., Silverman, J. i Raj, A. (2005). Dating violence and sexually transmitted disease/HIV testing and diagnosis among adolescent females. *Pediatrics*, 116, 272-276.
- Glasser, W. (1984). *Control theory*. New York: Harper & Row.

- Gray, H. M. i Foshee, V. (1997). Adolescent dating violence: Differences between one-sided and mutually violent profiles. *Interpersonal Violence*, 12, 126-141
- Halpern, C. T., Oslak, S. G., Young, M. L., Martin, S. L. i Kupper, L. L. (2001). Partner violence among adolescents in opposite-sex romantic relationships: Findings from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. *American Journal of Public Health*, 91, 1679–1685.
- Hodžić, A. (2007.) *Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: CESI.
- Keresteš, G., Brković, I. i Kuterovac Jagodić, G. (2008). Mjerenje pubertalnoga sazrijevanja u istraživanjima razvoja adolescenata. *Društvena istraživanja*, 6(110), 933-951.
- Ksenija Klasnić: Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu- konceptualne pretpostavke. *Soc. ekol. Zagreb*, Vol. 20 (2011.), No. 3
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Magdol L., Moffitt TE, Caspi A. i Silva PA.(1998) Developmental antecedents of partner abuse: A prospective-longitudinal study. *J Abnorm Psychol*;107:375-89.
- Malik, S., Sorenson, S. B. i Aneshensel, C. S. (1997). Community and dating violence among adolescents: Perpetration and victimization. *Journal of Adolescent Health*, 21 (5), 291-302.
- Melissa A. Sutherland (2010) Implications for Violence in Adolescent Dating Experiences *JOGNN*, 40, 225-234; 2011.
- Miller, S., Gormam-Smith, D., Sullivan, T., Orpinas, P. i Simon, T. R. (2009). Parent and peer predictors of physical dating violence perpetration in early adolescence: Tests of moderation and gender differences. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 38(4), 538-550.
- Pierce, JM, "Adolescent Dating Violence And Romantic Relationship Attachment In Young Adulthood: The Effects Of Relationship Commitment And Perceptions Of Alterability" (2013). *Wayne State University Theses*. Paper 272.
- Rapoza, K. A. i Baker, A. T. (2008). Attachment styles, alcohol and childhood experiences of abuse: an analysis of physical violence in dating couples. *Violence and Victims*, 23 (1), 52-65.
- Saltzman, L. E., Fanslow, J. L., McMahon, P. M. i Shelley, G. A. (2002). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements*, version 1.0. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.

Smith, P. H., White, J.W. i Holland, L. J. (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. *American Journal of Public Health*, 93, 1104-1109.

Sorensen, S.(2007). *Adolescent Romantic Relationships*,
[//www.actforyouth.net/documents/AdolescentRomanticRelationships_July07.pdf](http://www.actforyouth.net/documents/AdolescentRomanticRelationships_July07.pdf).

Straus, M. A. (2007). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review*, 30, 252-275.

Prilog broj 1:

• ***Skala slaganja sa stavovima o nasilju***

	DA	NE
Ljubomora je način na koji se može pokazati ljubav.		
Osoba koja zlostavlja druge pod utjecajem alkohola ili droga nije odgovorna za svoje ponašanje.		
Prihvatljivo je da mladić udari djevojku ako ga je ona prevarila.		
Djeca trebaju oca čak i kada je nasilan prema majci.		
Silovanje u braku nije moguće.		
Posljedice psihičkog/emocionanog zlostavljanja su ozbiljnije od posljedica fizičkog zlostavljanja.		
Kada osoba odluči prekinuti nasilnu vezu jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.		
Za neke osobe je dobro da ih partner/partnerica ponekad udari.		
Nekada su ljudi toliko ljuti da se ne mogu suzdržati od upotrebe fizičke sile.		
Osobe koje ne napuste nasilne partnere/partnerice žele biti zlostavljane.		
Kada par rješava svoje sukobe uporabom fizičke sile, to je njihova stvar i ne treba se miješati.		
Prihvatljivo je ponekad u nagovaranju i uvjeravanju upotrebljavati i fizičku silu.		